

PROSTOR KAO VRIJEME U HEKTOROVIĆEVU PUTOVANJU U DUBROVNIK

Nikica Petrak

Doputovali smo do grada Hvara upravo onako kao što se Petre Hektorović odlučio pod stare dane na svoj put u Dubrovnik. Danas je to ništa, danas se to rješava preko neke putničke agencije i zrakoplovom dok smo rekli »keks«, ali, evo, već u naslovu poslužio sam se onim divnim čovjekom, Albertom Einsteinom, koji nas je naučio da su kilometri ili morske milje – vrijeme, a da je vrijeme golemi prostor iza nas, pred nama, s nama i poslije nas. To je sad već poezija, pjesništvo, pa što ćemo s tim? U toj igri, vrijeme se i prostor sabijaju, zgušnjavaju, vjerojatno postaju trenutak u kojem se sve komprimira, ili, po hrvatski, stješnjuje u nešto treće. Kako sam za ovo društvo samo pisac, književnik, poblize čak i pjesnik, svoj dolazak na Hvar, ove godine, u ovo doba godine, u ovo vrijeme, posve svjesno posvećujem Petretu Hektoroviću, točnije njegovu putu u Dubrovnik. Ako se Hektorovićev životopis čita malo pažljivije, taj put u Dubrovnik, a pod prilično stare mu dane, u svih naših književnih povjesničara zauzima nekakvo bitno mjesto. Zašto? Iz toga putovanja može se, doista, za sva kasnija stoljeća očitati nekakav prapočetak jezika i nacije, zapravo pjesništva (ono »zajedno smo«), no, s druge strane, čita se i izvanjski vrhunac jednoga tihog osobnog nastojanja i življenja, u traženju potvrde kako to življenje i nastojanje nije bilo, evo tako, bezvezno i uzaludno, nego je

potvrdilo nešto nije baš posve točno određivo, ali je nešto ljudsko, što očito i sve do danas potire mode i vremena.

Kako nisam znanstvenik, moram navoditi pametnije od sebe. U svojoj povijesti, Kombol o tome putovanju govori usputno i sasvim na početku svoga teksta o Hektoroviću, ali ne propušta spomenuti ga, to putovanje i citiranje stihova o njemu intrigiraju ga, čini mu se kao da u tim stihovima ima nečega što nekako prelazi okvire što ih je pišući povijest sam sebi zadao; Josip Torbarina, a danas i Slobodan Prosperov Novak, govori o nečem »znamenitom«, o bitnom putovanju, ali nitko ne kaže zašto. Zašto bi taj put bio tako »znamenit« i bitan? Uglavnom, da ne navodim težinu koju tom putovanju pridaju Frano Čale i drugi naši književni historici, ili je dokumentirano cijelim jednim simpozijem održanim u Starome Gradu 1968, da ne navodim što pokojni Marin Franičević ili Grga Novak, inače posve korektni povjesničari za svoje vrijeme, o tome i sami kao Hvarani spominju – stoji činjenica da ga svi neizostavno primjećuju, to putovanje zapinje im za oko kao nešto izuzetno važno, ima neki zasebni značaj, nekakav, pa rekli bismo, gotovo numinozni karakter: to je putovanje uglavnom »posvećeno«, premda nitko do kraja ne kaže zašto, kao da se boji razjasniti što je to već prilično staroga Petreta Hektorovića nagnalo da s jednim brigantinom i jednom »mrižaricom« te s dvadeset pet mornara pod svojom zapovijedi krene morem put Grada, put Dubrovnika. Naposljetku, to putovanje, i čisto tehnički, mnogo je veći pothvat od samoga *Ribanja*. A ja ću sad odmah iznijeti i tenor svoga izlaganja: uvjeren sam da ga je na to putovanje nagnala samo i isključivo poezija, Muza, njegova potreba da se iskazuje u stihovima koje zapisuje i potom tiska. Kad kažem poezija, mislim na njegovu osobnu apsolutnu potrebu pisanja stihova; koliko god ga zaokupljala stvarna stvarnost, on ne može bez oblikovanja riječima, bez onoga što naše dnevno bivanje uzdiže na visinu nečeg što nam se odnekud šapće, a cijela nam disciplina pjesništva pomaže samo da to uobličimo. Pogledajte samo što on govori o pjesnikovanju, premda je i to opće mjesto vremena: ma što, pisao sam stihove, sad ih više neću pisati, ostavila me ta muza, k vragu i stihovi, star sam, dosta je »poroda od tmine«, treba se baviti Bogom kršćanskim načinom, a ne pjesmom – a onda, opet, po Marulovu uzoru, izdaje ga svrha zbog koje piše: *dokle strana ova, ter do togaj vika / bude štiti slova našega jezika*. Kad pišem, pišem za tzv. vječnost, inače su obje moje plovidbe, i ribarska i dubrovačka, posve otrcane i banalne stvari, mogao sam jednako tako otići u lov na lignje i opjevati ga, ali to, međutim, ne bi imalo težinu moje plovidbe k

Dubrovniku. A taj put Hektoroviće u Dubrovnik nešto je odjednom svima ljudski drago; potomci u tome vide nešto toplo i prisno domaće, nešto čemu se svatko tko o tome čuje ujedno i raduje: taj njegov susret s dotad fizički jedva poznatim a dugo znanim pjesničkim prijateljima nešto je što nas ljudski »veže i spaja«, gotovo ljubav, završni pothvat života, koji mi kazuje da na svijetu nisam sam nego da književnost, upravo kao nešto integrativno, naposljetku, otkupljuje cijelo moje pisanje i moj život. Briga me za moj bijeg u Italiju, briga me za svađu s vlastitim ocem a zbog hvarske pučke bune, briga me za Turke: za fizičku potvrdu toga svog spisateljskog otkupljenja i putovao sam – tamo na jug, u drugoga sebe a u istog sebe, tamo sam došao do onih koji isto misle, isto čine, sanjaju i snuju. Znam da učitavam, znam da govorim samo »pjesnički«, ali za ono doba, to je gotovo kao Kolumbov put u Ameriku: životni rizik da se dopre do mjesta gdje znamo da je izvor vlastitog nam jezika, njegova čast – pa, možda, i njegova budućnost. Ne spominje Hektorović uzalud i izvor Hipokrene. A njega utjelovljuju konkretni ljudi, prijatelji. Svi zane-marujemo podatak da je nakon toga sažimajućega i napornog puta gospodar Petre bio za dulje vrijeme teško obolio i teško ozdravio: svi naši ljudski vrhunci remete nam i tjelesno i duševno ravnovjesje.

To naše gotovo numinozno pridavanje znakovitosti životnoj plovidbi, ribolovu, nekoj dubljoj, običajnoj, ali i tako strašno tjelesno uvjetovanoj vezi s morem, sa zemljom, metaforički sa ženskim i sa svime što žensko jest i znači (u današnjim velegradskim pojmovima vožnji tramvajem, autobusom ili željeznicom, samo što se na tim putovanjima ne lovi ništa osim gladi, bijede i suhoće vlastite duše), potrebno je na ponešto drukčiji način objasniti, jer je inače gotovo nemoguće reći zašto Hektorovićeovi stihovi za nas i danas imaju fascinantnost, čaroliju kojoj se teško oteti, ako nam jedina kultura nije samo rock 'n' roll. Više nas uvjerava ona Hektorovićeova osnovna osobina, prvobitna naivnost, u kojoj sve što je odlučio zapisati, stihovima postaje upravo to: sama stvar. Jer, ti stihovi imaju neki miris zavičajnosti i jednostavne dobrote koju svi već pomalo preziremo (nije »znanstvena«, nedokaziva je, pa nam više nije bitna), imaju miris one blažene provincijalnosti u kojoj je svijet neizmjeran a zavičaj još zdrav, pojmljiv i ljudski sav u redu: dobar za život čovjeka. Kada onaj profesor Arturo Cronia (sve mi se čini da je to neko šibensko prezime!), taj famozni talijanski slavist iz njihova prošlog, imperijalističkog stoljeća, kaže kako je Hektorovićeov spjev gotovo »senilan« u svojoj primarnoj namjeri, loša imitacija njihovih navigacijskih pjesmotvora, odmah

mu kažem: kad bi tebi samo malo ponestalo tvoje kulturne oholosti, da na njoj samo čakskom zasviraš *con sordina*, sjedio bi ti zajedno sa solinskim bijelim fratrima tamo na Jadru, ponad Urmanića mlina, jeo svoj sir, kruh i pio gutljaj dobra seljačkog vina, te u toj skromnosti doživio svoje čovječstvo kao nešto posve prirodno, a ne kao nečiju šćavonsku senilnost. Međutim, to je i danas razlika između pseudovelikih i navodno malih kultura; kako je oduvijek i bilo. U tzv. multikulturu uvijek se kunu samo vlasnici značajnijih kultura. Oni ne tako značajni jako vole nešto svoje.

Nama pak Hrvatima Hektorovićevo hodočašće u Dubrovnik služi kao ono što i jest: u cijeloj hrvatskoj rasutosti, velika poveznica između takvih središta kao što su svojevremeno bili gradovi poput Zadra, Splita, Hvara, Korčule, Dubrovnika. U tome putovanju, u toj želji da se susretne živi, u osobi, stari književni prijatelji i pjesnici, Nikola Nalješković, pa nadasve dum Mavar, oni isti Vetranović što je na Svetome Andriji kao pustinjač lovio ribu, sadio zelje, a skrasio se kao gvardijan benediktinskoga samostana svetog Jakova na Višnjici u Dubrovniku, taj veliki hrvatski pjesnik; susresti njih, poljubiti se s njima (da ne citiram sad Hektorovića gdje piše i opisuje kako su ga primili, da ne navodim sve lijepo sadnice, cvjetove i stihove koje su mu za njegov Tvardalj dali, svu ljepotu ljudskog prijateljstva i življenja) značilo je povezati surovu *terra fermu*, pitome vrtove otoka i, nadasve, jezik. To je i znanstveni rezultat književnopovijesnoga ispitivanja i to svi znamo. Ali meni, kao pjesniku iz 20. st., značilo je to povezati jednom, naposljetku, u Hektorovićevo životu sve, a da svojim jezikom i svojim »bodulstvom« ne ostane totalno osamljeni otočanin, *insula*: Hektoroviću je to značilo potvrdu kako nije jedini luđak na svijetu koji sam na svom konkretnom i imaginarnom otoku piše stihove, nego da ima braću, prijatelje i družbu, da na višoj, poetskoj, ako hoćete ponajprije jezičnoj razini, opet uzvisi svoga pučkog Paskoja i svog Nikolu: a što su njemu inače dum Mavar i Nikola Nalješković? Što mu je Mikša Pelegrinović, što pak Jeronim Brtučević? Što su mu oni drugo nego ti isti družci, Paskoj i Nikola, te tako za sva vremena? To neko Hektorovićevo prešutno bratstvo i rodbinstvo između aristokratskoga i pučkog danas se utopilo u »masovnome«, u kojem su svi izjednačeni u ničemu.

Takav Hektorovićevo životopis neodvojiv mi je od njegova pjesničkog djela, a pravo je pitanje kako to da nam, usred današnjih masmedijskih nevremena, a za onoga koji čuje, to djelo govori i danas. Na to pitanje mogu odgovoriti samo posredno: nitko od nas, zapravo, ne zna zašto nešto voli i zašto mu je nešto zavičaj.

Tko zna zašto u svojoj memoriji imam pohranjene cijele odlomke i pasaže Krležinih balada – ali jednako tako i cijele prijelaze iz *Ribanja*, te mi treba samo sitna provokacija pa da mi poteku s usana? Kada sam se 1987. domogao Goetheove kuće na Frauenplanu u Weimaru, koja je svojim natpisima pozdravljala došljaka, a što mi je palo na pamet nego Tvrdalj sa svojim natpisima, latinskim i slovinskim? Ono mjesto gdje Petar Hektorović, pjesnik, gradi svoju kuću kao tvrđu, suprotiva svakome dnevnom, političkom ili ratnom usudu, koji ga nasilno odvaja od onih trajnijih stvari? Ako me pamćenje ne vara, zadnji hrvatski pjesnik koji je nešto fizički »gradio« i ostavio javnosti bio je Nazor, s ona svoja tri (cementna) antička stupa što se dižu na jednoj punti na Braču.

A sad, kad smo već na Hvaru, ovo izlaganje posvećujem sabijenosti i zbijenosti književnoga vremena i prostora, ergo čovjekova postojanja u vremenima i prostorima u kojima nastoji graditi svoju kuću/tekst. Uh, prevelike riječi, ali, kao pjesnik, odmah ću vas utješiti stihovima. Na Hvar, danas, došao sam iz Zagreba; ne iz Hektorovićeve Dubrovnika, što ga je on u svom srcu tako čitljivo, a prije pet stotina godina, priznavao kao književnu metropolu, što evo činim i danas: tamo je ipak imao čitatelje, tamo je imao družbu koja je znala cijeniti njegov rad. No ipak, molim vas, ako već treba povlačiti neke paralele, a i sam sam neki hrvatski pjesnik, evo nas danas u ovoj staroj lođi u kojoj uzajamno prosuđujemo, ali i cijenimo svoj rad i književni rad drugih. Međutim, za svršetak, za pouku kako stvari i koliko traju, moram ispričati – a što nego opet nego neku povijest, neku zgodu. Ne kažu zabadava Slovenci, vrlo lijepo, »zgodovina«. U Konavlima, 1992, Srbi i Crnogorci, točnije Trebinjci i Nikšićani, spalili su kuću u kojoj sam ljetovao mnoge godine. Inače, dvadesetak godina imao sam u Cavtatu na vezu svoju barku. Kad su oni došli onamo, nisam mogao više na more, ni na ribanje ni na ribarsko prigovaranje, ni u tu roditeljsku kuću svoje supruge. Pitaو sam se kamo sada.

Te, 1992. godine u Kraljevici, u Liburniji, vrteći se sam u sebi kao piškor u loncu, ne znajući što je tamo dolje u JNA-okupaciji s tom mojom plastičnom barkom (o ljudima sad da ne govorimo), kojom sam tolika desetljeća plovio oko Mrkana, Supetra i Bobare (recimo da je to zbog ovoga teksta sada najvažnije, a nisam bio ni Šoljan, koji je bio pravi barba, noštromo i potencijalni pustolov, nego bijah baš kao Hektorović, samo onaj koji od sitne zabave »moči tunju«), siguran da tog ljeta neću više ni na kanjce ni na arbuniće, ni na škarpoće ni na kokotiče,

bio sam Tonku Maroeviću u očaju napisao pismo, dopisnicu, slovo, od kojeg vam donosim, za volju našeg Petreta Hektorovića, ova četiri stiha:

*Viteže naredni, Maroeviću moj,
evo ti šiljem prigodni folj ovoj,
prez plavce, prez lova, kakno no samac rak,
sam sebi Nikola, i vazda tvoj, Petrak.*

Nije trebalo dugo čekati njegov odgovor, koji bi morao u antologiju:

*Nikola moj mili, prem ja Paskoj nisam,
veže nas, ne dili Hektorova pisan.
Ma koliko tisan krug mi je uminja,
nek stoji upisan trag moga želinja,
da put mora sinja zaplovi ti barka,
ter da plov ne minja, a s pomoću Marka,
ka Noina arka, ka Tinova plavca
(Marula katarka, k tomu, začinjavca)
od Cavtata pravca da najde do Hvara,
prez naredbodavca prispivši do Stara
grada i mista, starom prijatelju,
ki sarca te čista čeka u veselju.*

Činjenica da se dvojica tzv. i svojevremeno »razlogovskih« pjesnika, jedan koji je tamo polovicom protekloga stoljeća napisao zbirku i ciklus koji se zove *Primjeri* a u kojem se doslovce, gramatički, sve za volju modernosti, dekliniraju imena starograjskih vala, a drugi, potom, ciklus koji se tamo 1958. zvao *Mlada okrutnost* i što sve ne, i još pritom napisao pjesmu o južnoj strani Hvara koju je poistovjetio s vječitim ženskim, činjenica da se takva dva čovjeka mnogo i mnogo stoljeća potom, a opet u vrijeme rata, dopisuju kao kakvi naši stari, u stihovima na način Hektorovićeve i u nekom pastišu hrvatskoga literarnog jezika 16. stoljeća – to možda i nije podatak za tekući zagrebački *Jutarnji list*, ali jest podatak za pjesništvo, za Hvar, za ljubav i ne znamo što još. U svakom slučaju, kada se vrijeme i prostor zbiju, što znači da se zbivaju, oni što zanemaruju taj prostor od pet

stotina godina, a zbijen u relativno kliširane stihove koje već treba odgonetavati, ti dakle koji zanemaruju takav književni prostor, u koji još treba ubaciti i osjećaj za sve davne oblike jezika kako bi mogao biti istinski nov i suvremen, neće imati mnogo na raspolaganju: uzmanjkat će im cijela jedna pjesnička kultura. Bez nje se, doduše, može jako lijepo živjeti. Ali bez nje (doduše) nismo više ništa.